

Yttrande över remiss, Utredningen om författningsberedskap inför framtida pandemier (SOU 2023:56)

1. Utredningens förslag om flyttning av personer inom SoL och LSS som en ny extraordinär smittskyddsåtgärd

Utredningen anser att det i vissa fall inte kommer att vara möjligt att med samtycke hålla personer åtskilda av smittskyddsskäl inom de boendeformer som omfattas av uppdraget och att tvångsåtgärderna i nuvarande lagstiftning inte är tillräckligt väl anpassade för aktuell grupp. En ny extraordinär smittskyddsåtgärd föreslås därför som innebär möjlighet att utan samtycke flytta en person, som är eller kan antas vara smittad av en samhällsfarlig sjukdom och som genom sitt beteende riskerar att smitta andra boende, från sin ordinarie bostad till en annan motsvarande bostad. Smittskyddsläkaren beslutar om flyttning efter anmälan från kommunen. Underlag för beslut ska vara framtaget av legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal på det aktuella boendet. Beslut om flyttning innebär förbud att lämna byggnaden eller del av byggnaden dit personen flyttas samt förbud att ta emot besök. I enskilda fall får smittskyddsläkaren medge undantag från besöksförbud. Ett beslut om flyttning gäller som längst i tre veckor och får förlängas med upp till tre veckor. Om inte längre skäl för beslut om flyttning finns ska smittskyddsläkaren omedelbart häva beslutet. Polishandräckning kan vid behov begäras vid flyttning. Kommunen ansvarar för att ta fram ett alternativt boende till personen som flyttas.

Region Västernorrlands synpunkter

Region Västernorrland instämmer i att isolering enligt 5 kap. 1§ eller 5 kap. 3§ smittskyddslagen kan befaras vara en otillräcklig smittskyddsåtgärd vid pandemi med samhällsfarlig sjukdom, eftersom regionala vårdinrättningar med stor sannolikhet redan kommer att vara hårt belastade av patienter som behöver sjukvård och därför inte kan upplåta plats åt personer som saknar vårdbehov för somatisk sjukdom, men ändå kräver ständig övervakning för att inte lämna vårdrummet och utsätta medpatienter för smittrisk. Möjlighet att isolera på

annan plats än regional vårdinrättning bedöms således vara något som en förändrad lagstiftning behöver tillgodose.

Utredningen anser att möjlighet till tillfällig isolering inom boendeformerna SoL och LSS inte bör införas av principiella, etiska och praktiska skäl. Regionen instämmer inte i utredningens bedömning, utan menar att traumat med flyttning mycket väl kan vara större än traumat med isolering i personens invanda hemmiljö. Ett plötsligt byte av miljö hos personer med demenssjukdom kan ofta leda till oro och ökad förvirring och att få stanna kvar i sin egen bostad med den ordinarie omsorgspersonalen borde vara förstahandsalternativet. Dock ser Region Västernorrland ändå att det i vissa fall kan finnas fördelar med flyttning för att lättare kunna bedriva kohortvård. Har utredningen konsulterat vetenskaplig litteratur och geriatrisk expertis för bedömning av konsekvenserna för personer som flyttas? Har utredningen övervägt att både alternativet isolering i hemmet och flyttning skulle kunna vara möjliga åtgärder som kan vidtas utifrån individuell bedömning med beaktande av den smittades eller misstänkt smittades behov och förutsättningarna på aktuellt boende?

Om flyttningen görs på grund av ett luftvägsvirus kan beslutet sannolikt hävas inom några få dygn och det ter sig därför besvärligt att flytta en person fram och tillbaka under en mycket kort tidsperiod. Det kan också krävas två typer av boenden – ett för smittsamma personer (isolering) och ett för personer som kan antas vara smittade (karantän), vilket kan kräva flyttning flera gånger. Region Västernorrland ser flera praktiska utmaningar med detta, inte minst med själva förflyttningsmomentet som behöver ske smittsäkert och möjligen med både ambulanstransport och polishandräckning.

I utredningen står att flytten ska ske till en annan *motsvarande* bostad. Det kommer sannolikt inte vara möjligt för kommunerna att tillhandahålla en bostad av samma standard och utformning som ett permanent boende inom SoL och LSS, utan det boende som eventuellt kan erbjudas kommer vara enklare och mindre väl anpassat till individer med särskilda behov, det vill säga någon typ av korttidsboende. Region Västernorrland föreslår därför att formuleringen ”motsvarande bostad” byts ut till något mindre krävande såsom förslagsvis ”ändamålsenlig bostad.”

Utredningen anser att svårigheter att identifiera en lämplig befattningshavare för att utöva ledningsansvaret för tvångsåtgärder inom de boendeformer som omfattas av uppdraget talar mot tillfällig isolering i den egna bostaden. Regionen menar att om allt annat ansvar för ett boende inom SoL och LSS kan läggas på en verksamhetschef som eventuellt helt saknar medicinsk kompetens,

torde även ledningsansvaret för tvångsåtgärder kunna ligga på den personen, eller på en medicinskt ansvarig sjuksköterska (MAS) som redan har ett långtgående ansvar inom kommunal vård och omsorg. Ett annat alternativ vore ökad läkarnärvaro inom SoL och LSS, med krav på att varje boende ska ha en ansvarig läkare eller att en medicinskt ansvarig läkare ska finnas inom varje kommun, så att denna kunde axla uppdraget som motsvarar cheföverläkarens vid isolering på en regional vårdinrättning. Eftersom detta inte finns på plats i dagsläget, skulle en sådan förändring behöva göras innan eventuell lagstiftning om isolering i hemmet antas.

Utredningen hänför att det inom den kommunala hälso- och sjukvården finns en självklar utgångspunkt att arbeta med samtycke, men regionen menar att detsamma gäller för regional hälso- och sjukvård (med undantag av psykiatrisk tvångsvård). Inte heller vid isolering enligt 5 kap. 1§ eller 5 kap. 3§ smittskyddslagen på en regional vårdinrättning använder vårdpersonalen våld för att kvarhålla personen. Om personen avviker kan polishandräckning behövas för att återföra personen. Det samma skulle gälla om en person flyttas enligt utredningens förslag. Efter flyttning kan alltså personen ändå inte hindras från att lämna den nya bostaden. Av den anledningen skulle möjligheten att låsa dörren, om inte till enskilda bostadsrum, åtminstone till hela avdelningar, behöva utredas. Denna fråga skulle kunna inkluderas i den breda översyn om allmänna skyddsåtgärder och samtycke inom socialtjänsten som utredningen föreslår.

Socialtjänsten har också redan idag möjlighet att fatta beslut om tvång, t.ex. genom Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) där omedelbart omhändertagande av barn är möjligt om situationen är akut och genom Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Visserligen sker omhändertagandet här för individens skull, medan tvångsåtgärden i den föreslagna utredningen i stället vidtas för omgivningens skull på bekostnad av den smittade eller misstänkt smittade individens fri- och rättigheter. Har utredningen övervägt möjligheten att utreda närmare om socialtjänsten skulle kunna fatta beslut om flyttning av smittskyddsskäl på ett sätt som liknar processen vid omedelbara omhändertaganden enligt LVU och LVM? Ett sådant beslut skulle exempelvis kunna underställas domstol, eller möjligen smittskyddsläkaren i efterhand.

Vidare anser utredningen att de stora strukturella problem som äldreomsorgen har med bemanning, kompetens och anställningsförhållanden ytterligare talar emot att införa arbetsuppgifter som innefattar tvångsanvändning. Regionen menar att även den regionala hälso- och sjukvården brottas med resursproblem

och att detta inte är ett godtagbart argument för att föreslå åtgärder som är potentiellt sämre för individen som drabbas av tvångsåtgärden. Regionen ser en risk att beslut om flyttning begärs för att kompensera för lokal personalbrist, bristande anpassning av lokaler eller efterlevnad av hygienrutiner och andra smittskyddsåtgärder.

Den praktiska aspekten av att kommunen ansvarar för att tillhandahålla och bemanna ett alternativt boende ska inte förringas. I utredningen står att kommunerna inte ska ha någon skyldighet att hålla lokaler och personal i beredskap och att om kommunen inte har något boende dit personer kan flyttas, ska ingen anmälan göras till smittskyddsläkaren. Detta innebär i praktiken att det blir valfritt för kommunerna att använda den nya extraordinära smittskyddsåtgärden och tillämpningen riskerar att bli ojämlig mellan olika kommuner, även inom samma region. Detta är ett icke önskvärt scenario. Om flyttning ska införas som en extraordinär smittskyddsåtgärd är det rimligt att krav ställs på kommunerna att ha tillgängliga boenden med bemanning dit personer kan flyttas, åtminstone under en pandemisituation med samhällsfarlig sjukdom.

Regionen hade önskat att utredningen inte avfärdat alternativet isolering i den egna bostaden inom SoL och LSS samt att en djupare belysning av möjligheten att exempelvis låsa dörrar på boenden inom SoL och LSS, såsom föreslogs i hemställan från SKR (dnr 20/00663), genomförts.

Enligt utredningens förslag ska underlaget som underställs smittskyddsläkaren för beslut om flyttning vara framtaget av legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal på det aktuella boendet. Smittskyddsläkaren skulle vid beslut om flyttning inte ha någon möjlighet att göra en egen värdering av individens beslutsförmåga, inställning till isoleringen, boendets förutsättningar att hålla individen åtskild från andra eller att bedriva kohortvård samt att inga andra möjligheter än tvång står till buds. För att ett rättssäkert beslut ska kunna fattas behöver beslutsunderlaget därför vara av mycket god kvalitet och innehålla en gedigen medicinsk bedömning, det vill säga ett läkarintyg. Den extraordinära smittskyddsåtgärden flyttning skulle kunna jämföras med ett beslut om psykiatrisk tvångsvård, då ett så kallat vårdintyg utfärdat av en legitimerad läkare krävs. Med utredningens förslag riskerar beslut om flyttning enbart bli en beställning från kommunen till smittskyddsläkaren, där smittskyddsläkarens legitimitet används för att utföra en rent administrativ uppgift. Enligt Region Västernorrlands bedömning är detta svårt att förena med smittskyddsläkarens yrkesetik och allmän rättssäkerhet.

Regionen föreslår att om den extraordinära smittskyddsåtgärden flyttning ändå införs bör anmälan från kommunen inkomma digitalt i systemet Sminet på liknande sätt som ”paragrafanmälningar” till smittskyddsläkaren inkommer idag. Anmälan kan då göras av behandlande läkare och innehålla obligatoriska fält att fylla i där all nödvändig information för beslutet framgår. Det är viktigt att det framgår i anmälan att alla frivilliga möjligheter till isolering eller flyttning är uttömda och en sådan formulering bör helst också finnas med i den nya lagtexten. Anmälaren skulle på samma sätt, via Sminet, kunna meddela smittskyddsläkaren när skälen för beslutet upphört och beslutet därför ska hävas. Ett krav på anmälan från legitimerad läkare lägger förvisso en börda på primärvården, men eftersom åtgärden innefattar myndighetsutövning där individens grundläggande fri- och rättigheter begränsas, anser regionen att detta är ett rimligt krav. En digital infrastruktur för snabbt meddelande av smittskyddsläkarens beslut till anmälaren vore också önskvärd.

Utredningen bedömer att den nya extraordinära smittskyddsåtgärden inte skulle medföra någon nämnvärd ökad arbetsbelastning för smittskyddsläkarna. Regionen menar att detta är svårt att förutse. Flyttning skulle vara en åtgärd där kraven är lägre ställda än för beslut om tillfällig isolering och isolering enligt smittskyddslagen och skulle därmed kunna tillämpas oftare. Erfarenhetsmässigt blir smittskyddsläkarna mycket hårt belastade under en pandemi och den nya åtgärden riskerar att utgöra ytterligare en tung arbetsbörda. Då beslut om flyttning måste fattas akut, alla veckans dagar, för att vara meningsfulla, innebär det att smittskyddsläkaren i Västernorrland skulle behöva inrätta en ny jour- och beredskapslinje. Detta bedöms vara dels kostsamt, dels av arbetsmiljöskäl svårt att upprätthålla under en längre tid, då endast två läkartjänster finns på regionens smittskyddsenhet. Region Västernorrlands bedömning är att utredningens förslag inte är praktiskt genomförbart utifrån smittskyddsläkarens nuvarande förutsättningar.

Sammanfattningsvis ser Region Västernorrland många svårigheter med den praktiska tillämpningen av den nya föreslagna extraordinära smittskyddsåtgärden flyttning och föreslår att fler aspekter och alternativa lösningar utreds ytterligare. Regionen ser inte att införande av den nya smittskyddsåtgärden är av sådan brådskande natur att den måste genomdrivas innan den pågående utredningen Stärkt beredskap inför framtida pandemier (Dir. 2023:106) är redovisad i februari 2025, i synnerhet eftersom den utredningen skulle kunna utmynna i förslag som inte är förenliga med tvångsåtgärden flyttning.

2. Utredningens förslag att Socialstyrelsen ska ta fram en vägledning för den extraordinära smittskyddsåtgärden flyttning

Utredningen föreslår att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram en vägledning för den föreslagna extraordinära smittskyddsåtgärden flyttning riktad mot både beslutsfattare och personal.

Region Västernorrlands synpunkter

Regionen tillstyrker förslaget om den nya extraordinära smittskyddsåtgärden införs i smittskyddslagen och önskar att samverka vid framtagandet av en sådan vägledning sker med Smittskyddsläkarföreningen och Folkhälsomyndigheten.

Vidare instämmer regionen i utredningens bedömning att den övrigripande frågan om allmänna liksom smittskyddsrelaterade åtgärder och samtycke inom socialtjänsten behöver utredas brett.

3. Utredningens bedömning av ytterligare möjligheter att förena provtagning med tvång

Utredningen anser att några ytterligare möjligheten att provta en person med tvång, än de som redan finns i nuvarande smittskyddslag, inte bör införas.

Region Västernorrlands synpunkter

Regionen instämmer i utredningens bedömning.

4. Utredningens bedömningar avseende smittbärrpenning

Inga förslag till ändrad lagstiftning avseende smittbärrpenningen lämnas av utredningen, men en större översyn av socialförsäkringen föreslås.

Region Västernorrlands synpunkter

Regionen tillstyrker utredningens förslag om en större översyn av socialförsäkringen, inklusive smittbärrpenningen, och vill poängtera att även nivån på smittbärrpenningen är av betydelse för arbetstagarnas acceptans av denna ersättningsform.

REGION VÄSTERNORRLAND

Glenn Nordlund
Regionstyrelsens ordförande

Åsa Bellander
Regiondirektör